

Idrottspedagogikens framväxt i Sverige

Arlanda 1974. Artur Forsberg och jag möts för första gången. Vi är på väg till vår första idrottsvetenskapliga konferens, som skulle äga rum i Köpenhamn. Ett mycket spännande uppdrag tyckte vi båda. Vi hade nyligen blivit anställda som assistenter vid Idrottens forskningsråd (nuvarande Centrum för idrottsforskning). Arturs uppgift var sprida information om och initiera forskning inom fysiologi och idrottsmedicin, som redan då var etablerade vetenskapsgrenar inom idrottsforskningen, medan jag hade samma uppgift inom det då så kallade beteendevetenskapliga kunskapsområdet, inrymmande pedagogik, psykologi och sociologi. Mitt uppdrag hade dock en något annorlunda karaktär eftersom "mitt" vetenskapsfält mestadels bestod av oplöjd mark. I Köpenhamn skulle vi nu inför en grupp representanter från de nordiska länderna redogöra för svensk idrottsforskning, samtidigt som vi skulle bli informerade om pågående verksamhet i våra grannländer. Vår osäkerhet var stor och vad framtiden skulle innebära hade vi förstås ingen aning om. Inte minst gällde detta mig, som inte hade någon föregångare inom det område jag skulle komma att inrikta mig mot, nämligen det idrottspedagogiska. Att sammanfatta kunskapsläget i idrottspedagogik 1974 var snart gjort. Glädjande nog är det en betydligt svårare uppgift idag. Vid sidan av ett tusental artiklar och rapporter så har i skrivande stund 46 doktorsavhandlingar publicerats inom området. I nedanstående redovisning har jag valt att låta dessa avhandlingar indikera det idrottspedagogiska fältets utveckling.

LARS-MAGNUS ENGSTRÖM
PROFESSOR EMERITUS,
GYMNASTIK- OCH IDROTTS-
HÖGSKOLAN, STOCKHOLM

Upptakten

I jämförelse med den idrottsfysiologiska forskningen, som introducerades i Sverige vid Kungliga Gymnastiska Centralinstitutet (GCI) av *Hohwü Christensen* under 1940-talet, är den beteendevetenskapliga idrottsforskningen, däribland den idrottspedagogiska, en relativt senkommen företeelse i det svenska vetenskapssamhället. *Olle Halldén*, mångårig lärare vid GCI, var den förste att presentera en akademisk avhandling (licentiatavhandling var dåtidens benämning), med idrottslig inriktning, 1963. Olle kom också att bli en viktig inspiratör för mig, i sin egenskap som lärare i pedagogik och psykologi, när jag gick min utbildning vid GCI, 1959-1961.

I början av 1970-talet utgjorde, GCI (nuvarande GIH), hjärtpunkten för idrottsforskningen i Sverige, som då nästa helt dominerades av fysio-

logi med namnkunniga personer som nämnde *Hohwü Christensen*, *Per-Olof Åstrand* och så småningom *Bengt Saltin* och *Björn Ekblom*. Tongivande på den beteendevetenskapliga sidan var då vid GIH; *Olle Halldén*, fil lic. och på Stockholms universitet; *Gunnar Borg*, psykolog och *Borgskalans* upphovsman. *Torbjörn Stockfelt*, fil dr och psykolog och initiativtagare till flera idrottspsykologiska och idrottspedagogiska studier hade då lämnat GIH efter några års anställning på 1960-talet. Jag själv hade 1972 skrivit en licentiatavhandling i pedagogik, med inriktning mot idrott, vid dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm. I Göteborg hade vid denna tidpunkt också *Göran Patriksson* börjat etablera sig som idrottsociologisk/-pedagogisk forskare. Ännu hade dock ingen doktorsavhandling inom idrottspedagogikområdet sett dagens ljus.

Olle Halldén

Sten Henrysson

Göran Patriksson

Martin Johansson

Den första doktorsavhandlingen med idrottspedagogisk inriktning kom 1975 med undertecknad som författare. Att den idrottspedagogiska forskningen etablerades i Stockholm var till mycket stor del *Sten Henryssons* förtjänst. Han var verksam på Lärarhögskolan i Stockholm under 1960-talet och kom därefter att verka som professor i pedagogik i Umeå (1969-). Den idrottspedagogiska forskningen har sedan dess varit livskraftig på båda dessa orter. Sten kom inledningsvis att bli min handledare och därtill en mycket viktig mentor för mig och andra idrottsforskare. När Sten flyttade till Umeå fortsatte visserligen vårt samarbete men *Bengt-Olov Ljung*, professor i pedagogik vid dåvarande Lärarhögskolan, övertog då handledarskapet. Varken Sten eller Bengt-Olov hade någon egen erfarenhet av idrottsforskning men ställde välvilligt och generöst sin vetenskapliga kompetens till förfogande.

Under det tidiga 1970-talet hade också Göran Patriksson, Göteborg, börjat publicera sig inom idrottsvetenskapen, med idrottshistoriska och sociologiska förtecken, och kom sedan att etablera sig som idrottspedagogisk forskare och handledare för ett flertal doktorander. Under 1970- och 1980-talet växte således den idrottspedagogiska forskningen fram i Stockholm, Umeå och Göteborg. Jag fick den första professuren med idrottspedagogisk inriktning 1983 med placering vid Lärarhögskolan i Stockholm och *Martin Johansson* den andra 1991 i Umeå. Göran Patriksson, som under en tid innehaft en professur i idrottspedagogik i Oslo (1988-), har sedan flera år sin verksamhet förlagd till Göteborg. Vi tre kom därmed att bli pionjärer inom detta vetenskapsområde och utveckla forskningsmiljöer som ännu, 30 till 40 år senare, framstår som de

mest livaktiga, där ca tre fjärdedelar av totalt 46 idrottspedagogiska avhandlingar publicerats.¹

Idrottens forskningsråd /Centrum för idrottsforskning

En viktig förutsättning för att bedriva forskning är, vid sidan av personella resurser, naturligtvis de ekonomiska. 1970 inrättades Idrottens forskningsråd (IFR), som en följd av idrottsutredningen "Idrott åt alla", 1969. Forskningsanslagen var inledningsvis mycket blygsamma men kom ändå att bli synnerligen viktiga för uppbyggnaden av nya kunskapsområden. Den idrottspedagogiska forskningen hade förmodligen inte kunnat få något förtäpelse endast med stöd av de etablerade forskningsråden. Inledningsvis var måhända inte alltid kvalitén på forskningsansökningarna den allra högsta. Det fanns också en viss misstänksamhet, för att inte säga avoghet, i forskarsamhället mot en vetenskaplig verksamhet som var inriktad mot idrott, något som på 1970-talet framstod som mycket udda och till och med oseriöst. Idrott hörde definitivt inte till de erkända ämnesvalen i akademien utan kunskapsuppbyggnaden fick långsiktigt ske inom de befintliga ämnens ram. För idrottspedagogiken blev det naturligtvis pedagogiken som fick öppna famnen, vilket visade sig vara ett framgångskoncept medan etnologer, psykologer och sociologer haft det något trögare i portgången. En av anledningarna till detta kan vara att dessa ämnen inte haft lika vidsynta mentorer som pedagogikämnet, men den troligaste orsaken är att för många idrottslärare, däribland jag själv, var pedagogikämnet den mest logiska fortsättningen för vidare studier. Som exempel kan nämnas att av de 13 som disputerat i pedagogik med inriktning mot idrott i Stockholm så har 11 haft idrottslärarexamen.

Idrottens forskningsråd, sedermera Centrum för idrottsforskning, har haft en avgörande betydelse för idrottspedagogikens framväxt. Ett viktigt led i detta stöd var att man i början av 1980-talet under en treårsperiod avsatte medel för en professur (beten- devetenskaplig idrottsforskning med inriktning mot idrottspedagogik) till den högskola/universitet vars sökande kvalificerade sig för tjänsten. Därefter skulle finansieringen övertas av det aktuella lärosätet. Jag fick denna befattning 1983 och professuren kom att inrättas vid dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm. IFR/CIF har också kontinuerligt gett finansiellt stöd till en mångfald projekt vid olika högskolor och universitet. Som exempel på dess betydelse kan nämnas att cirka tre fjärdedelar av de 46 personer som hittills disputerat i pedagogik med inriktning mot idrott haft stöd från CIF i någon form. Vidare har medel till ett flertal doktorandtjänster och postdoktjänster delats ut. CIF:s stöd till den idrottspedagogiska forskningens framväxt har varit ovärderligt.

Det bör i detta sammanhang också framhållas att flera idrottspedagogiska forskare, i konkurrens med andra samhällsvetenskapligt inriktade forskare, under den senaste tioårsperioden mottagit betydande belopp från andra finansörer än CIF, t ex från Vetenskapsrådet samt också innehaft forskar- och doktorandbefattningar vid respektive lärosäte som inte direkt riktat sig mot idrottsforskning.

Som utgångspunkt för min analys av det idrottspedagogiska fältets utveckling har jag, med Göran Patrikssons hjälp, förtecknat samtliga avhandlingar i pedagogik, med inriktning mot idrott. Med hjälp av avhandlingstitel, publiceringsår och uppgift om handledare kan vissa intressanta iakttagelser göras.

Nr	Namn	Titel	År/Ort	Handledare
1	Lars-Magnus Engström	Fysisk aktivitet under ungdomsåren	1975/Stockh.	B-O. Ljung
2	Hans Brunberg	Begreppet idrott hos människor inom idrotten	1976/Stockh.	T. Stockfelt
3 och 4	Bert Aggestedt och Ulla Tebelius	Barns upplevelser av idrott	1977/Gtbg	G. Patriksson
5	Leif Isberg	Arbetsuppgifter, krav och utbildning. En studie rörande domarproblematiken inom fotboll	1978/Upps.	G. Berglund/ S. Amcoff
6	Göran Patriksson	Socialisation och involvering i idrott	1979/Gtbg	K-G. Stukat
7	Sven Setterlind	Avslappningsträning i skolan. Forskningsöversikt och empiriska studier	1983/Gtbg	G. Patriksson
8	A M Al-Abdi	Friluftsvksamheten i innerstadens gymnasieskolor	1984/Linköp.	I. Werdelin
9	Sten Eriksson	Idrottens ledarutbildning. Historik och nulägesanalyser	1985/Gtbg	G. Patriksson
10	Torgny Ottosson	Mapreading and wayfinding	1987/Gtbg	Gustavsson/ F Marton
11	Anita Wester-Wedman	Den svårfångade motionären	1988/Umeå	S. Henrysson
12	Eva Olofsson	Har kvinnorna en sportslig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet	1989/Umeå	M. Johansson
13	Claes Annerstedt	Idrottslärarna och idrottsämnet	1991/Gtbg	G. Patriksson
14	Rolf Carlsson	Vägen till landslaget. En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter	1991/Sthlm	L-M. Engström
15	Per Nilsson	Fotbollen och moralen. En studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar	1993/Sthlm	L-M. Engström
16	Kjell Gustavsson	Vad är idrottandets mening?	1994/Upps.	T. Englund
17	Owe Stråhlman	Elitidrott, karriär och avslutning	1997/Gtbg	G. Patriksson
18	Tor Söderström	Gymkulturens logik. Om samverkan mellan kropp, gym och samhälle	1999/Umeå	M. Johansson
19	Staffan Karp	Barn, föräldrar och idrott. En intervjustudie om fostran inom fotboll och golf	2000/Umeå	M. Johansson
20	Birgitta Fagrell	De små konstruktörerna. Flickor och pojkar om kvinnligt och manligt i relation till kropp, idrott, familj och arbete	2000/Sthlm	L-M. Engström
21	Kent Löfgren	Studenters fritids- och motionsvanor i Umeå och Madison	2001/Umeå	M. Johansson
22	Håkan Larsson	Iscensättning av kön i idrott	2001/Sthlm	P. Nilsson
23	P.G. Fahlström	Ishockeycoacher. En studie av rekrytering, arbete och ledarstil	2001/Umeå	M. Johansson
24	Inger Karlefors	Att samverka eller..? Om idrottslärare och idrottsämnet i den svenska grundskolan	2002/Umeå	M. Johansson
25	Karin Redelius	Ledarna och barnidrotten. Idrottsledares syn på idrott, barn och fostran	2002/Sthlm	L-M. Engström
26	Eva-Carin Lindgren	Empowering young female athletes. A possible challenge to the male hegemony in sport	2002/Gtbg	B. Fridlund/ G Patriksson
27 och 28	Suzanne Lundvall och Jane Meckbach	Ett ämne i rörelse. Gymnastik för kvinnor och män i lärarutbildningen vid GIH 1944-1942	2003/Sthlm	L-M. Engström/P. Nilsson
29	Ingegerd Ericsson	Motorik, koncentrationsförmåga och skolprestationer	2003/Malmö	H. Löfgren
30	Lars Kristén	Possibilities offered by interventional sport programs to children and adolescents with physical disabilities	2003/Luleå	B Fridlund/G. Patriksson
31	Barbro Carli	The making and breaking of a female culture. The history of Swedish physical education, "in a different voice"	2003/Gtbg	S. Hägglund
32	Åsa Bäckström	Spår. Om brädsportskultur, informella lärprocesser och identitet	2005/Sthlm	P. Nilsson
33	Katarina Swartling Widerström	Att ha eller vara kropp. En textanalytisk studie av skolämnet idrott och hälsa	2005/Örebro	B. Gustavsson
34	Johan Arnegård	Upplevelser och lärande i äventyrssport och skola	2006/Sthlm	L-M. Engström
35	Josef Fahlén	Structure beyond the frameworks of the rink	2006/Umeå	M. Johansson/P G Fahlström
36	Konstantin Kougoiountzis	Lärarkulturer och professionskoder. En komparativ studie av idrottslärare i Sverige och Grekland	2006/Gtbg	G. Patriksson/ C. Annerstedt
37	Mikael Quennerstedt	Att lära sig hälsa	2006/Örebro	L. Östman

38	Christian Augustsson	Unga idrottares upplevelser av föräldrappress	2007/Karlstad	G. Patriksson/ A. Löfdahl/ S. Hägglund
39	Krister Hertting	Den sköra föreningen mellan tävling och medmänsklighet. Om ledarskap och läroprocesser i barnfotbollen.	2007/Luleå	E. Alerby
40	Bengt Larsson	Ungdomarna och idrotten. Tonåringars idrottande i fyra skilda miljöer	2008/Sthlm	L-M. Engström/K. Redelius
41	Kim Wickman	Bending mainstream definitions of sport, gender and ability	2008/Umeå	E. Olofsson/ U. Johansson
42	Karin Grahn	Flickor och pojkar i idrottens läromedel. Konstruktioner av genus i ungdomstränarutbildningen	2008/Gtbg	G. Patriksson/ I.Wernersson
43	Jan-Eric Ekberg	Mellan fysisk bildning och aktivering - En studie av ämnet idrott och hälsa i skolår 9	2009/Malmö	T. Peterson och L-M. Engström
44	Inger Eliasson	I skilda idrottsvärldar. Barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll	2009/Umeå	S. Karp/ M. Johansson
45	Lena Larsson ²	Idrott och helst ännu mera idrott. Idrottslärostudenters möte med utbildningen	2009/Sthlm	H. Larsson/ J. Meckbach
46	Stefan Wagnsson	Föreningsidrott som socialisationsmiljö - en studie av idrottens betydelse för barns och ungdomars psykosociala utveckling	2009/Karlstad	G. Patriksson/ A. Löfdahl och S. Hägglund

Tabell 1.

Avhandlingar i pedagogik med inriktning mot idrott

Nedan (Tabell 1) har jag angivit de doktorsavhandlingar som utkommit inom pedagogikämnet och som har haft en tydlig inriktning mot idrott. I denna redovisning återfinns således inte de avhandlingar som producerats inom psykologi eller sociologi eller något annan samhällsvetenskaplig eller humanistisk ämnesdisciplin.

På basis av denna förteckning går det att göra en hel del intressanta iakttagelser. Vad gäller produktionen över tid så finner man att under 1970-, -80 och -90-talet så publicerades sex avhandlingar per decennium jämfört med 28 under 00-talet, d v s betydligt fler än under idrottspedagogikens första 25-årsperiod, om man räknar från den första avhandlingen 1975. Hur ska denna "ketchupeffekt" förstås? Innan jag försöker att besvara denna fråga ska vi se lite närmare på i vilka forskningsmiljöer avhandlingarna publicerats. De tre tongivande miljöerna har, som tidigare nämnts, varit Umeå, Stockholm och Göteborg där en professor utgjort den självklara handledaren och drivkraften. Dock har inte alla avhandlingar handletts endast av denne professor eller i den forskningsmiljön på respektive ort.³

Var har man disputerat?

Stockholm	13
Göteborg	12
Umeå	10
Örebro	2
Uppsala	2
Luleå	2
Malmö	2

Karlstad	2
Linköping	1

Totalt: 46

Bland dessa 46 finner vi 29 män och 17 kvinnor men betraktar vi könsfördelningen efter år 2000 finner vi att lika många kvinnor som män disputerat, nämligen 14 kvinnor och 14 män. Av den första generationens idrottsforskare, de sex som disputerade på 1970-talet, fortsatte fyra med idrottspedagogisk forskning. Samtliga dessa fyra har utnämnts till professorer; undertecknad, Göran Patriksson, Ulla Tebelius och Leif Isberg, och har därefter i olika grad verkat som sakkunniga, handledare, opponenter och betygsnämndsledamöter och därigenom aktivt medverkat till uppbyggnaden av det idrottspedagogiska kunskapsområdet. Två av dessa, undertecknad och Göran Patriksson, fick möjligheten, att genom sina positioner som professorer på respektive lärosäte, bygga upp livskraftiga forskningsmiljöer för idrottspedagogik. Den tredje forskningsmiljön, den som initierats i Umeå av Sten Henrysson, fick fart i och med att Martin Johansson installerades som professor i pedagogik med inriktning mot idrott 1991. Martin själv hade disputerat i pedagogik med annan inriktning och därefter kommit att intressera sig för idrottspedagogiska frågor.

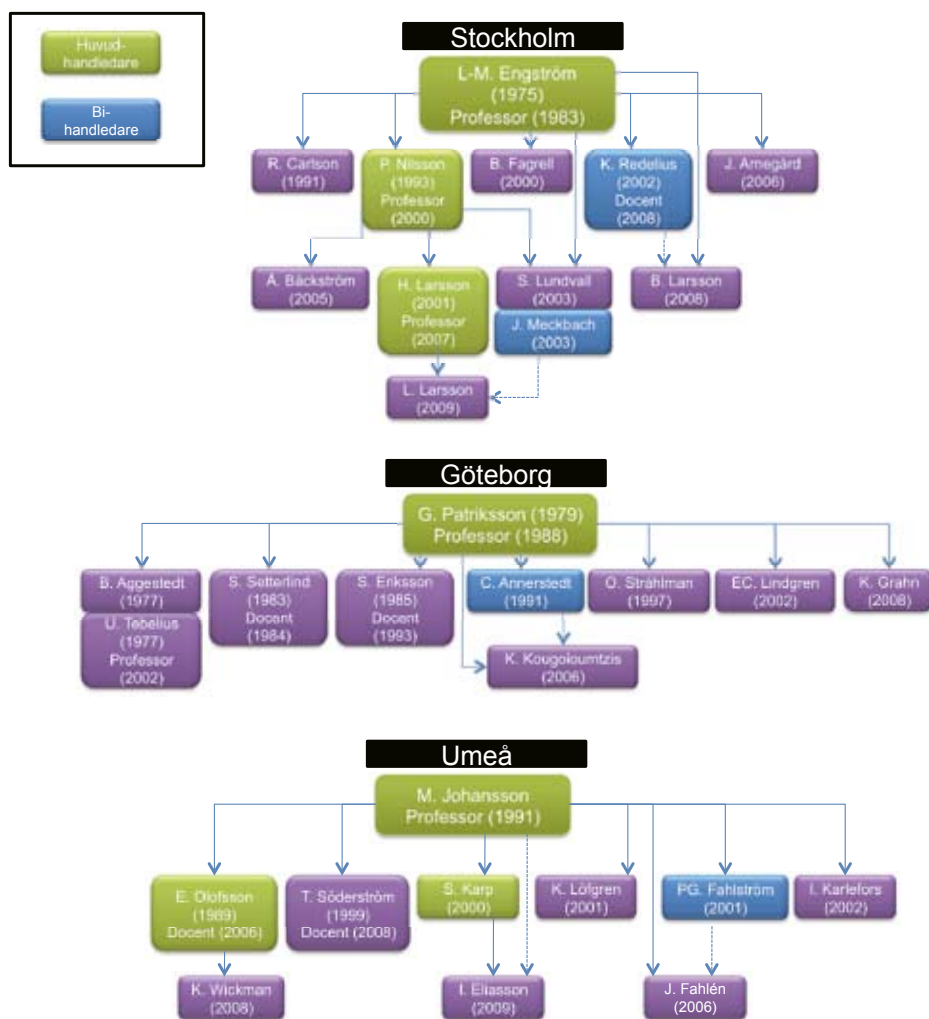
I den andra generationens idrottsforskare, som jag har definierat dem och som disputerade på 1980 och 1990-talet fram till och med år 2000, och handledes av den första genera-

tionens forskare, d v s av mig, Göran och Martin, stannade ett flertal kvar i sina miljöer. Bland dessa finner vi bland andra i Göteborg; *Sten Eriksson*, *Claes Annerstedt* och *Owe Stråhlman*, i Umeå; *Eva Olofsson*, *Tor Söderholm* och *Staffan Karp* och i Stockholm; *Rolf Carlson*, *Per Nilsson* och *Birgitta Fagrell*. Flera av dessa har utnämnts till docenter och en till professor, *Per Nilsson*. Per lämnade denna miljö då han tillträdde befattningen som generaldirektör för Ungdomsstyrelsen 2004, men har fortsatt att delta i forskarsamhället i egenskap av handledare, opponent och betygsnämndsledamot samt som ordförande i CIF.

Bland den tredje generationens idrottsforskare, som disputerade 2001 – 2009 och som handledes av såväl den första som andra generationens forskare, stannade också flera kvar i sin forskningsmiljö. Detta gällde särskilt stockholmssmiljön där goda utvecklingsmöjligheter skapats i en samverkan mellan tidigare Lärarhögskolan (nuvarande Stockholms universitet) och GIH. Här återfinns ett flertal i denna tredje generation: *Håkan Larsson* (professor), *Karin Redelius*, *Jane Meckbach*, *Suzanne Lundvall*, *Johan Arnegård* och *Bengt Larsson*, samtliga lektorer. I Göteborg finner vi som lektorer *Karin Grahn* och *Konstantin Kougoioumtzis* och i Umeå *Josef Fablén*, *Kim Wickman* och *Inger Eliasson*. Det bör här uppmärksammas att vid dessa tre lärosäten har det bedrivits en omfattande idrottsläroutbildning, som både stöttat och efterfrågat idrottspedagogisk forskning och där det också har funnits lärartjänster.

Idrottspedagogikens släkträd

Figur 1. Idrottspedagogikens släkträd

Med denna genomgång vill jag påvisa vilken betydelse forskningsmiljön har för "produktionen av doktorer", där det finns en tillräckligt stor "kritisk massa" av aktiva forskare, som i seminarieform och i handledarskap stöttar, samverkar och utvecklar varandra. Det idrottspedagogiska fältets uppbyggnad domineras således av tre miljöer, som utmärks av att det funnits en professor med ansvar för forskarutbildning och med goda förutsättningar att söka forskningsmedel, att miljöerna vuxit fram i anslutning till lärarutbildningar, samt, icke minst viktigt, att det utvecklats en forskargrupp bestående av flera disputerade ofta med fast anställning vid lärosätet. Dessa förhållanden, i kombination med att doktorandbefattningar - dock förhållandevis få - inrättats, har varit av stor betydelse för utvecklingen av dessa forskningsmiljöer. Det var således i och med att den andra generationens

idrottspedagogiska forskare kom att verka i de nämnda forskningsmiljöerna som produktionen av doktorer tog ordentlig fart under 2000-talet. I detta sammanhang är det också värt att notera att det under senare år har blivit ett ökat tryck på att fler lärarutbildare ska vara disputerade, vilket också medfört att fler adjunkter påbörjat sin forskarutbildning. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det tar lång tid att bygga upp forskningsmiljöer och att det är av största betydelse att det har inrättats professurer där innehavaren har haft ansvar för och resurser för forskning och handledning.

Vem som handledde vem, i de tre största forskningsmiljöerna, framgår av figur 1.⁴ Vem som har handlett vem vid övriga lärosäten framgår av ovanstående förteckning av samtliga avhandlingar. Det är värt att notera att forskningsgruppens livskraft inte bara avgörs av antalet producerade dokto-

rer utan också av antalet producerade docenter och professorer samt hur många som medverkat som handledare.

Avhandlingarnas forskningsinriktning

Avhandlingarnas forskningsinriktning kan framställas på olika sätt. Det enklaste är att beskriva de områden avhandlingarna berör, men även en sådan beskrivning stöter på svårigheter eftersom flera avhandlingar berör flera områden. En grov sortering låter sig dock göras.

- Idrottsrörelsen
 - Barn och idrott 8
 - Genusfrågor 6
 - Elitidrott 3
 - Ledarskap 3
 - Övrigt 4
- Skolan idrottsundervisning 9
- Lärarutbildning 3
- Funktionshinder/Motorik 3
- Vuxenmotion 3
- Ungdomars idrottsvanor 2
- Trendsport /Åventyr 2

De "arenor" som flertalet har behandlat är således idrottsrörelsen och skolan där den förstnämnda tydligt dominerar. Inom pedagogikämnet faller det sig ganska naturligt att intressera sig för barns socialisation och hur barn och ungdomar påverkas inom idrottsrörelsen. Under de senaste åren har dock ett ökat intresse riktats mot ämnet idrott och hälsa. Genusfrågor har också väckt stort intresse både inom idrottsrörelsens och skolans värld.

Istället för att se på de arenor som beforskats kan ett annat perspektiv anläggas där idrottens (kroppsövningskulturens) betydelse och inriktning är i fokus, vilket öppnar upp för en annan indelning. De dominerande inriktningarna har då varit:

1. Idrott som uppfostrings- och socialisationsmiljö
2. Kropp och kroppsövning i ett genusperspektiv
3. Upplevelser av, och innehållet i, skolans idrottsämne och lärarutbildningen för idrottslärare
4. Kroppsövningskultur som livsstil och social markör
5. Lärprocesser och talangutveckling

Dessa inriktningar, eller teman, avspeglar ett brett kunskapsintresse där ett flertal vetenskapliga perspektiv kommit till användning. Från att

forskningen vid början av 1970-talet hade en explorativ och kartläggande karaktär, ofta med starka positivistiska inslag, har den nu teoretiskt och metodmässigt utvecklats till att ta sin utgångspunkt i etablerade samhällsvetenskapliga teorier och skiljer sig därför inte i detta avseende från utvecklingen inom pedagogikämnet i allmänhet. Det har också utvecklats ett antal teoretiska begrepp som särskilt kommit att användas inom det idrottspedagogiska området.

De tre forskningsmiljöerna har här stora likheter och har producerat avhandlingar inom nästa alla inriktningar, men vissa skillnader i profileringar kan noteras. Idrott som uppfostrings- och socialisationsmiljö finns på alla tre orter men har haft sitt starkaste fäste i Göteborg. Genusforskning förekommer också i alla tre miljöerna men med en tyngdpunkt i Umeå och Stockholm. Det tredje temat, liksom det fjärde, finner huvudsakligen företrätt i Stockholm, medan det femte, ”lärprocesser och talangutveckling” och som inte är lika omfattande, återfinns i Stockholm och Göteborg.

Kännetecknande för utvecklingen är att avhandlingarna fått ett allt större teoretiskt djup och i högre grad bygger på tidigare forskning, inte minst den internationella. Andelen sammanläggningsavhandlingar, bestående av internationellt publicerade artiklar, har också förstärkt denna utveckling även om det här finns en risk för att den teoretiska grunden inte blir lika utvecklad vid en anpassning till ett artikelformat.

Kunskapsintresset för idrott som en betydelsefull fritids- och lärandekultur, liksom intresset för den fysiska aktivitetens betydelse i ett förebyggande hälsoarbete, har ökat avsevärt under det senaste decenniet. Likaså har kroppen och upplevelsen av den egna kroppen alltmer hamnat i fokus för kunskapsökandet och inte bara bland så kallade idrottsforskare utan också från andra representanter av forskarsamhället.

En mycket tydlig utvecklingstrend är att den del av den pedagogiska forskningen, som fått beteckningen idrottspedagogisk forskning, från att ha varit ett forskningsområde i utkanten av det samhällsvetenskapliga forskningsfältet nu innehar en mer central position.

Kunskapsläget och forskningsbehov
Kunskapsläget vad gäller barns och ungdomars idrottsvanor och idrott som socialisations- och lärandemiljö är relativt gott. Här krävs dock uppre-

pade studier för att kunna tydliggöra viktiga utvecklingstrender i fritidskulturen och också för att belysa vilken betydelse idrott och motion har i barns och ungdomars liv. *Genusforskningen* står förhållandevis stark inom idrottsforskningen men även här är en fortsatt kunskapsuppbyggnad angelägen i takt med samhällsförändringarna. Den *idrottsdidaktiska forskningen* är ett eftersatt område och mycket få studier har haft undervisningsprocessen i fokus. Över huvud taget har få studier genomförts där *undervisning, läroprocesser och motorisk utveckling* varit föremål för forskarnas intresse. *Skolans idrottsundervisning* framstår därför alltjämt som ett centralt forskningsområde. Här är *praxisnära forskning* viktig att genomföra, det vill säga ett utforskande av synbarligen enkla och självklara vardagsaktiviteter, där utgångspunkten tas i en konkret praktik och därmed ger legitimitet åt erfarenheten.

Andra eftersatta områden är bl a äldres fysiska aktivitet, funktionshinderade villkor, etnicitet och idrott, elitidrott, massmedias betydelse, idrottens supporterkultur samt idrott och miljöförhållanden, för att nu nämna några angelägna kunskapsområden. Här bör också uppmärksammas att det idrottspedagogiska forskningsområdet hittills så gott som helt saknar interventionsstudier.

Framtiden

Den idrottspedagogiska forskningen riktar sitt intresse mot såväl medvetna som omedvetna påverkansprocesser, d v s hur kunskaper, färdigheter, förhållningssätt och värderingar inom och kring idrott (kroppsövningskultur) produceras, förmedlas och reproduceras och i vilket sammanhang dessa kommunikations- och påverkansprocesser äger rum. Vidare studeras olika idrottskulturer, liksom uppfattningar om kroppen och om hur kroppen ska tränas, i syfte att förstå hur skilda fritidskulturer, livsstilar och identiteter skapas och återskapas. Kunskapsintresset riktas också mot undervisningsprocessen och kroppsligt lärande, d v s didaktiska frågor.

Som jag ser det kan det knappast finnas någon risk för att så angelägna frågor i framtiden inte ska ägnas något vetenskapligt intresse, men det måste då finnas rimliga förutsättningar för en sådan kunskapsuppbyggnad. Till dessa hör att professurerna återbesätts på de orter där de har funnits, det vill säga i Umeå, Stockholm och Göteborg och

dessutom inrättas på de orter där man vill åstadkomma en sådan utveckling t ex i Malmö, Örebro och Växjö. Därtill kommer ett stort behov av doktorandbefattningar och postdoktjänster. De senare befattningarna är viktiga för att möjliggöra för disputerade att kunna frigöra sig från sina betungande läraruppgifter för att kunna kvalificera sig för en docentur eller professorstjänst.

Idrottspedagogik, eller snarare pedagogik med inriktning mot idrottspedagogik, tycks nu efter ca 30 år vara på väg att mönstras ut som beteckning på det kunskapsområde som jag beskrivit ovan. Detta sker i takt med att idrottsvetenskap lanserats som samlande benämning för en rad vetenskapsdiscipliner med inriktning mot idrott, däribland pedagogik. Vid flera lärosäten tycks också utbildningsvetenskap bli en samlad beteckning för ett diversifierat pedagogikämne liksom för andra ämnen med inriktning mot lärande, skola och uppfostran, däribland idrottspedagogiken som i Stockholm fått beteckningen Utbildningsvetenskap med inriktning mot praktiska kunskapstraditioner. Det finns således flera förändringsprocesser i högskolevärlden som gör att beteckningen idrottspedagogik förmodligen kommer att bli ovanligare. Denna utveckling till trots är jag övertygad om att de frågor som hittills rymts inom idrottspedagogiken, och de som i en framtid borde rymmas där, har en given och viktig plats inom akademien och i lärarutbildningarna.

Fotnoter

1. Det kan här nämnas att Göran Patriksson och jag också varit handledare för tre idrottspedagogiska avhandlingar på annan ort; Göran för två i Karlstad, tillsammans med bihandledare, och jag för en i Malmö, som experthandledare.
2. Disputerade i utbildningsvetenskap
3. Undantagna är förstas de tre professorerna själva samt ytterligare en i Stockholm samt två i Göteborg, som har haft annan handledare. Dessutom förekommer det att handledaren i den första generationen handlett en person som i sin tur blivit handledare o s v. Se också not 1.
4. De bihandledare som medverkat men inte tillhör den idrottspedagogiska kretsen är inte namngivna i dessa miljöer. Det bör också nämnas att det är bara ”idrottspedagogiska” avhandlingar som redovisats inte de avhandlingar inom andra områden som handletts av de aktuella handledarna.